

29/11/2017, 10:33 ΠΜ

Στα βήματα της Πηνελόπης Δέλτα

Γράφει ο Άγγελος Πετρουλάκης //

Στέφανος Δάνδολος: «Ιστορία χωρίς όνομα» (Το κρυφό πάθος της Πηνελόπης Δέλτα) Εκδόσεις Ψυχογιός

Γράφοντας παλιότερα για τον **Στέφανο Δάνδολο**είχα υποστηρίξει ότι με το μυθιστόρημά του «**Η χορεύτρια του διαβόλου**» (εκδόσεις Ψυχογιός) είχε δώσει ιδιαίτερα επιτυχημένες εξετάσεις στην τέχνη τής πλοκής, ενώ με το μυθιστόρημά του «**Όταν θα δεις τη θάλασσα**» (εκδόσεις Ψυχογιός), είχα απολαύσει τόσο την αφηγηματική του δεινότητα, όσο και την ιδιαίτερη την ικανότητά του να κινείται άνετα σε δυο παράλληλους κόσμους, αλλά και να εικονογραφεί εποχές μακρινές, **προσφέροντας στον αναγνώστη γνώσεις ιστορίας, κοινωνικής εξέλιξης και ερωτικής ψυχογραφίας.**

Πλέον απέναντι στο μυθιστόρημα «**Ιστορία χωρίς όνομα**» αναγνώρισα έναν συγγραφέα δεξιοτέχνη τής λογοτεχνίας, που λεπτουργεί, σμιλεύει με μαεστρία και δεξιοτεχνία τον

λόγο του, δίνει μαθήματα χρήσης τής στίξης και εισβάλλει με μοναδικό τρόπο στ' άδυστα της ανθρώπινης ψυχής. Η «Ιστορία χωρίς όνομα», άλλωστε, είναι ένας φόρος τιμής στη συγγραφέα η οποία μας μύησε στη λογοτεχνία (όταν ακόμα αγοράζαμε βιβλία, γιατί τα "τάμπλετ" και το διαδίκτυο ακόμα δεν είχαν εφευρεθεί), την Πηνελόπη Δέλτα.

Είναι ένας φόρος τιμής, με τον δέοντα σεβασμό, σε μια μεγάλη Ελληνίδα, εμβληματική, που σύνδεσε το όνομά της με μια περίοδο που η πατρίδα χρειαζόταν ήρωες για να υπάρξει, και τους έβρισκε εύκολα, αφού υπήρχαν πολλοί ονειροπόλοι έτοιμοι να θυσιάσουν για την ύπαρξή της. Ήταν η εποχή που το αίμα πότιζε τις μεγάλες ιδέες, γιατί ο ελληνισμός έπρεπε να φυτρώσει για τα καλά, να καρποφορήσει και να σταθεί απέναντι στους αέρηδες της ιστορίας.

Σήμερα η εποχή αυτή έχει ξεμακρύνει. Οι πρωταγωνιστές της ολοένα και σκεπάζονται από πέπλα λήθης, προχωρούν σ' ένα παρελθόν όπου κυριαρχούν τα αζήτητα. Ποιος θυμάται πια τον συνταγματάρχη Σμολένσκυ;

Σ' αυτό το παρελθόν σκύβει ο Στέφανος Δάνδολος, τραβά ένα – ένα τα πέπλα που το σκεπάζουν και φτάνει στο μακρινό 1900, αρχή ενός αιώνα μέσα στον οποίο θα πάρει το σχήμα της η Ελλάδα, θα τοποθετήσει τον εαυτό της στον κόσμο τής Ευρώπης και της Ασίας.

Μόνο και μόνο γι' αυτό, αξίζει να πάρει κανείς το βιβλίο στα χέρια του, ένα μυθιστόρημα πλημμυρισμένο από έρωτα, από αφοσίωση στις αξίες της οικογένειας, από λατρεία στην ιδέα της πατρίδας.

Είναι η Πηνελόπη Δέλτα, κόρη του Εμμανουήλ Μπενάκη, μεγιστάνα τής διασποράς, με βασιλείο του την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, όπου κυριάρχησε στο εμπόριο του βαμβακιού.

Είναι η Πηνελόπη Δέλτα, που κόντρα στα ήθη τής εποχής, το μακρινό 1905, ερωτεύεται ίσως τον ωραιότερο (στο πνεύμα) Έλληνα της εποχής, αν και σύζυγος, και μητέρα τριών κοριτσιών, τον Ίωνα Δραγούμη, τον πατέρα τής Μεγάλης Ιδέας του έθνους.

Γι' αυτόν τον απελπισμένο έρωτα γράφει ο Στέφανος Δάνδολος, έναν αιώνα και κάτι μετά...

Το μυθιστόρημα, που μπορεί να χαρακτηριστεί και ως ιστορικό, κινείται σε δυο παράλληλα επίπεδα. Ένα, αυτό του 1908. Το άλλο, του 1941. Τα ενδιάμεσα τριάντα τρία χρόνια καλύπτονται με αναφορές και υπαινιγμούς που γίνονται στο δεύτερο επίπεδο, του 1941.

Το 1908 είναι η χρονιά που η Πηνελόπη Δέλτα αποφασίζει τη διακοπή τής σχέσης της με τον Ίωνα Δραγούμη. Μπροστά στην προοπτική τού διαζυγίου και της απώλειας των κοριτσιών της, θυσιάζει έναν έρωτα. Η εποχή δεν είναι πρόσφορη για παράνομους έρωτες, αλλά ούτε μια γυναίκα τής υψηλής κοινωνικής θέσης που είχε η Πηνελόπη Δέλτα ήταν εύκολο να σημαδευτεί ως διαζευγμένη και μάλιστα εξ αιτίας ενός καθυστερημένου έρωτα.

Το 1908 η Πηνελόπη Δέλτα νοσηλεύεται σ' ένα σανατόριο στην περιοχή της Βιέννης, στο Γκάνφραν, υπό την επίβλεψη του ψυχιάτρου δόκτορος Φρίντμαν. Εκεί φτάνει ο Ίωνας Δραγούμης, (γόνος κι αυτός περιώνυμης οικογένειας, με τον πατέρα του να έχει χρηματίσει και πρωθυπουργός της χώρας), αποφασισμένος να τη βοηθήσει να βάλει τέλος στον γάμο της και να τον ακολουθήσει. Σε τρεις μέρες η Πηνελόπη Δέλτα πρέπει να πάρει μια απόφαση. Το δράμα τής αμφιταλάντευσης είναι τεράστιο.

Στέφανος Δάνδολος

Ο Στέφανος Δάνδολος χρησιμοποιώντας έναν λόγο κοφτό, με σύντομες παύσεις, με αναφορές σε αρχειακό υλικό, δίνει την ατμόσφαιρα των τριών αυτών ημερών, προκαλώντας ρίγη συγκίνησης στον αναγνώστη. Η γραφή του, ενίοτε συγκλονιστική, περιγράφει ανάγλυφα τον εσωτερικό πόλεμο της Πηνελόπης Δέλτα, που καλείται να επιλέξει ανάμεσα στα παιδιά της και στον αγαπημένο της.

Διαβάζοντας τις αναφορές σ' αυτόν τον εσωτερικό πόλεμο της ερωτευμένης γυναίκας, διαπίστωνα, όλο και συχνότερα, πως ο Στέφανος Δάνδολος ποιούσε ποίηση. Έσπαζε τη φόρμα τού πεζού λόγου και εκφραζόταν ποιητικά. Και αυτό είναι σπουδαίο.

Η γραφή του Δάνδολου επιχειρεί, και το κατορθώνει, να δημιουργήσει ένα ψυχογράφημα, μέσα από το οποίο αποτυπώνονται τα μεγάλα διλήμματα της γυναίκας που δεν θέλει ν' αμαυρώσει την προσωπικότητα του συζύγου, της μητέρας που δεν θέλει μόνο να στερηθεί τα παιδιά της, αλλά και να μην τα στιγματίσει ως παιδιά ανήθικης μητέρας, της κόρης που δεν θέλει να διασυρθεί το βαρύ οικογενειακό όνομα.

Παράλληλα κατορθώνει να δώσει σε απόλυτο βαθμό την ερωτική στέρηση και τον πόνο τού ανεκπλήρωτου έρωτα που μάταια αναζητά τον παράδεισό του. *«Είναι μαρτυρικό κατόρθωμα το ότι δεν έχουν κάνει έρωτα όλα αυτά τα χρόνια...»*, γράφει, δίνοντας έμφαση στο *“κατόρθωμα”*, που σημαίνει πως και οι δυο πάλεψαν με τον πόθο και τα ένστικτά τους, ίσως και με τον ορθολογισμό των επιθυμιών τους.

Το δεύτερο επίπεδο της αφήγησης αλλάζει, και ως σκηνικό, και ως ύφος. Πλέον ο συγγραφέας εστιάζει στις τελευταίες ώρες τής Πηνελόπης Δέλτα, πριν αυτοκτονήσει. Είναι οι ώρες που η Αθήνα κατακλύζεται από τις γερμανικές δυνάμεις κατοχής και στο καφενείο “Παρθενών”, στη διασταύρωση των λεωφόρων Αλεξάνδρας και Κηφισίας, απέναντι από την τότε έπαυλη Θων, θα υπογραφεί το πρωτόκολλο παράδοσης της Αθήνας. Αυτές τις τελευταίες μέρες/ώρες πριν την είσοδο των Γερμανών, η Πηνελόπη Δέλτα θα φέρει πίσω όλη της τη ζωή, με τον Ίωνα Δραγούμη σε πρώτο πλάνο.

Με ιδιαίτερη ευγένεια και λεπτότητα ο Στέφανος Δάνδολος αναπλάθει τις τελευταίες στιγμές τής Πηνελόπης Δέλτα, καθώς τα ίδια τα ιστορικά γεγονότα τον καλούν να σταματήσει πάνω τους: Η σχέση τού Ίωνα Δραγούμη με τη Μαρίκα Κοτοπούλη, η συμμετοχή του στην απελευθέρωση της Μακεδονίας και ο Μεγαλοϊδεατισμός, η εκτέλεσή του και ο ρόλος τού πατέρα της Εμμανουήλ Μπενάκη σ' αυτήν, η αυτοκτονία Κορυζή και η άρνηση του αρχιεπίσκοπου Χρύσανθου να παραστεί και να συν-υπογράψει την παράδοση των Αθηνών.

Ο Δάνδολος δεν γράφει ιστορία. Σέβεται όμως την ιστορία και βαδίζει σταθερά στην αλήθεια, επικεντρώνοντας βέβαια τη συγγραφική του ευαισθησία στην εσωτερικότητα που ξεδιπλώνεται προκειμένου να εκφραστούν τα συναισθήματα, που θα μπορούσαν να κατακλύζουν τις ύστερες στιγμές τής εμβληματικής αυτής γυναίκας.

Η Πηνελόπη Δέλτα δεν ήταν απλά μια προσωπικότητα των Γραμμάτων και της Αθήνας του Μεσοπολέμου. Υπήρξε μοναδική μορφή, καθώς είχε ζήσει εκ των έσω όλα τα γεγονότα που χάραξαν την πορεία της χώρας από την εποχή των Μακεδονικών Αγώνων έως και τη γερμανική εισβολή. Συναναστράφηκε όλες τις πολιτικές προσωπικότητες που διαδραμάτισαν κάποιον ρόλο στην εξέλιξη της ιστορίας. Παράλληλα αγαπήθηκε ιδιαίτερα από τους αναγνώστες της, με τα βιβλία της να γίνονται εθνικά αναγνώσματα. Ο συγγραφέας ακολουθεί, λοιπόν, το χρέος του: Ν' αναδείξει αυτήν τη μοναδικότητα. Και το επιτυγχάνει σε απόλυτο βαθμό.

Μέσα από την εικόνα της κουρασμένης μεγάλης κυρίας, που έχει αποφασίσει να δώσει τέλος στη ζωή της για να μην δει την ταπείνωση της πατρίδας από τους Γερμανούς κατακτητές, περνούν αχνοπατώντας θρίαμβοι, απογοητεύσεις, θάνατοι.

«Τι γίνονται οι ψυχές όταν εγκαταλείπουν τη σάρκα; Πού κατοικούν;», αναρωτιέται για λογαριασμό της ο συγγραφέας. Και άμεσα, επίσης για λογαριασμό της, θ' απαντήσει: «Δεν ξέρει. Το μόνο που ξέρει είναι ότι φεύγουν ο ένας μετά τον άλλο, ότι οι πατρίδες πεθαίνουν όπως ακριβώς οι άνθρωποι, και ότι οι νεκροί περιμένουν με λαχτάρα τους ζωντανούς που αγάπησαν...».

Οι συνομιλίες της Πηνελόπης Δέλτα με την απώλεια του θανάτου, τονίζονται ιδιαίτερα από τον Στέφανο Δάνδολο. Άλλωστε έχει ζήσει πολλούς θανάτους και πολλές νύχτες απελπισμένης πίκρας: *«Ναι, άσχημες νύχτες, εφιαλτικές νύχτες, υπήρξαν πολλές. Η νύχτα μετά τον θάνατο του Αλέξανδρου. Η νύχτα μετά τον θάνατο του Βενιζέλου. Η νύχτα μετά τον θάνατο του αγαπημένου της – εκείνη η νύχτα της πιο ειρωνικής τραγωδίας που θα μπορούσε να βιώσει μια γυναίκα στη θέση της. Και άλλες νύχτες. Νύχτες που έφεραν εθνικούς διχασμούς, γενοκτονίες, πολέμους, αρρώστιες...»*

Λίγες αράδες πιο κάτω, ο αναγνώστης βρίσκεται, ξανά, μπροστά στην ποιητική δύναμη της γραφής του Στέφανου Δάνδολου:

«Χαϊδεύει το μαντίλι της ρουφώντας σκοτάδι...», αλλά και: «Το ότι με κοιτούσε με πόθο και οδύνη». Ή: «Βούλιαξε στον καιρό των ανέμων ψυχρή σαν άγαλμα, με μια μάσκα στο πρόσωπο».

Ένα ακόμα σημαντικό στοιχείο, που κάνει ξεχωριστό το μυθιστόρημα του Δάνδολου, είναι η παράθεση αποσπασμάτων από τα βιβλία της Πηνελόπης Δέλτα, αυτά που μας μύησαν, σε μακρινές εποχές, στη λογοτεχνία. Αυτά τ' αποσπάσματα μας γυρίζουν πίσω, σε πολύ σημαντικά αναγνώσματα, που μας άνοιξαν δρόμους για να γνωρίσουμε τη λογοτεχνία του τόπου μας, τότε που τρέχαμε στις δανειστικές βιβλιοθήκες της περιοχής μας, μια και τα χρήματα ήταν λιγοστά έως και ανύπαρκτα.

Το εύρημα της παράλληλης γραφής που διατρέχει από την αρχή μέχρι το τέλος τη μυθοπλασία, δικαιώνει την απόπειρα του συγγραφέα για την τελική σύνθεση και δρα ευεργετικά στην ανάπτυξη του μύθου.

Μέσα από αποσπασματικούς υπαινιγμούς φτάνει στην πλέον σκληρή στιγμή που επιφύλαξε η ζωή για την Πηνελόπη Δέλτα. Κι εδώ η τέχνη τού Δάνδολου ξαναδίνει τις επιτυχημένες εξετάσεις της. Είναι το γεγονός της εκτέλεσης του Ίωνα Δραγούμη, το καλοκαίρι του 1920, για την οποία ο ρόλος τού πατέρα της υπήρξε καθοριστικός. Γράφει:

«Άραγε θα γλίτωνε ο Ίων εκείνη τη μέρα, εάν είχε επέμβει ο πατέρας της;

»Είκοσι ένα χρόνια, με αυτό το ερώτημα ζει. Η δολοφονία του Δραγούμη στιγμάτισε τον Μπενάκη στη συνείδηση πολλών Ελλήνων ως ένοχο για ηθική αυτουργία στην εν ψυχρώ εκτέλεση ενός ανθρώπου.

» Του ανθρώπου που εκείνη αγάπησε παράφορα.

» Πόσες ουλές μπορεί να αντέξει μια ψυχή; Κι όμως πάλεψε και με αυτήν, την πιο βαθιά απ' όλες».

Ο Στέφανος Δάνδολος προσεγγίζει με ιδιαίτερη λεπτότητα το θέμα, αφήνοντας τα ερωτηματικά να αιωρούνται, αφού και η ίδια η ιστορία ακόμα δεν έχει απαντήσει σ' αυτά. Ακόμα και για τη σχέση του Ίωνα Δραγούμη με την Κοτοπούλη, βάζει στον νου της Πηνελόπης Δέλτα τον υπαινιγμό της υπέρβασης:

«Ήταν ένας τρόπος για να αντέξεις τη μοναξιά σου.

» Το κατανού...»

Το πνεύμα της κατανόησης το συναντάμε διάχυτο στην **«Ιστορία χωρίς όνομα»**. Ο συγγραφέας δεν έγραψε ένα μυθιστόρημα για να καταδικάσει, αλλά για να δώσει τα διλήμματα, το πνεύμα της εποχής, το εύρος των ανθρώπινων αντοχών, την ανάδειξη μιας σιωπής. Για τούτο τον λόγο θαρρώ ότι η **«Ιστορία χωρίς όνομα»** είναι ένα εξαιρετικό μυθιστόρημα και θα πρέπει να το υποδεχθεί με ενθουσιασμό το αναγνωστικό κοινό.